

LIBRIS

We know
books

Meditations

Marcus Aurelius

Copyright © 2022 Librex Publishing

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARCUS AURELIUS

Meditații / Marcus Aurelius ; trad. din lb. engleză de George Chiriță. -

București : Librex Publishing, 2022

ISBN 978-606-8894-82-9

I. Chiriță, George (trad.)

1

Editor: Ionuț Radu

Redactare: Denisa Nicoară

DTP: Alexandra Tolocenco

Design copertă: Cristina Ciucă

LIBREX PUBLISHING

Str. Episcopul Radu, Nr. 30, București

redacție: 0723 193 019

comenzi@librex.ro

www.librex.ro

© LIBREX PUBLISHING, 2022

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform *Legii dreptului de autor*

Marcus Aurelius

MEDITAȚII

Traducere din limba engleză de
George Chiriță

 IBREX
București, 2022

Cuprins

Introducere / 7

Cartea întâi / 35

Cartea a doua / 45

Cartea a treia / 53

Cartea a patra / 61

Cartea a cincea / 75

Cartea a șasea / 91

Cartea a șaptea / 105

Cartea a opta / 121

Cartea a noua / 135

Cartea a zecea / 149

Cartea a unsprezecea / 165

Cartea a douăsprezecea / 179

Maxime ale stoicilor / 191

Scuzele lui Gataker / 197

Bibliografie / 203

Note finale / 215

Cartea întâi

1. De la⁴⁶ bunicul meu^I, Verus, am învățat să apreciez frumusețea obiceiurilor și să stăpânesc mânia sub orice formă s-ar manifesta. De la faima și caracterul tatălui meu^{II} am deprins modestia și o purtare bărbătească. De la mama mea^{III}, am învățat să fiu religios și liberal; și să mă păzesc, nu numai de acțiunile rele, ci chiar de orice intenție rea care îmi pătrunde în gânduri; să mă mulțumesc cu o alimentație cumpătată, cu mult diferită de moleșeala și luxul atât de frecvente printre cei bogați. De la străbunicul meu^{IV}, să nu^{V,47}, frecventez școlile publice și auditoriile, ci să am acasă profesori buni și capabili; și pentru lucruri de acest fel, să nu socotesc nicio cheltuială prea mare.

2. Cel care s-a ocupat de educația mea m-a învățat să nu mă atașez cu prea mult drag de niciuna dintre părțile aflate în competiție^{VI} în cursele de care de luptă sau în luptele gladiatorilor⁴⁸. El m-a învățat, de asemenea, să îndur muncile; să nu am nevoie de multe lucruri; să îmi slujesc mie însumi, fără să-i deranjez pe alții; să nu mă amestec în treburile altora și să nu mă dedau cu ușurință unor acuzații împotriva lor.

^I Annus Verus, care a fost de trei ori consul și a fost numit senator sub Vespasian.

^{II} Marcus Annus Verus, care a fost de trei ori consul și a fost numit senator sub Vespasian.

^{III} Domitia Calvilla Lucilla, fiica lui Calvisius Tullus, care fusese de două ori consul.

^{IV} Probabil din partea mamei, Catilius Severus.

^V Nu este sigur dacă particula negativă ar trebui să fie aici sau nu.

^{VI} Este foarte bine cunoscută forța acestor dispute printre romanii din acea epocă.

3. De la Diognetus⁴⁹; să nu mă preocup cu lucruri deșarte, să nu dau crezare marilor profeții ale celor care pretind că fac minuni sau ale vrăjitorilor, despre farmece lor și despre alungarea demonilor; și altele asemenea. Să nu cresc prepelește¹, nici să nu fiu interesat de astfel de lucruri; să permit altora toată libertatea în conversație; și să mă dedic din toată inima filozofiei. Tot lui trebuie să-i mulțumesc și pentru că l-am ascultat mai întâi pe Bacchius, apoi pe Tandasis și pe Marcianus⁵⁰; că am scris dialoguri în tinerețe și am prins drag de divanul și de pieile filozofului și de alte asemenea lucruri, care, după disciplina greacă, aparțin acestei profesii.

4. Lui Rusticus⁵¹ îi datorez primele mele temeri, că temperamentul meu avea nevoie de îndreptare și tămăduire și că nu am căzut în ambiția sofistilor de rând, fie că scriam despre științe, fie că îndemnam oamenii la filozofie prin tirade publice; ca și faptul că nu am încercat niciodată să fiu admirat prin ostentația unei mari răbdări într-o viață ascetică sau a unei activități și aplicării ei; și că am renunțat la studiul retoricii, al poeziei și al eleganței limbii; că nu am avut aere de grandoare, plimbându-mă acasă în haina mea de senator sau prin alte asemenea lucruri. Am observat, de asemenea, simplitatea stilului în scrisorile sale, îndeosebi în cea pe care i-a scris-o mamei mele din Sinuessa. Am mai învățat de la el ușurința și predispoziția de a mă împăca și de a fi din nou bine dispus pe lângă cei care mă jigniseră, de îndată ce vreunul dintre ei înclina să se împace; de a citi cu sârguință; de a nu mă mulțumi cu o cunoaștere ușoară și superficială; și nici de a da repede dreptate marilor vorbitori: tot lui trebuie să-i mulțumesc pentru discursurile lui Epictet⁵² pe care mi le-a dat.

5. De la Apollonius⁵³ am învățat adevărata libertate și o fermitate invariabilă; și să nu țin cont de nimic altceva, nici măcar în cea mai mică măsură, decât de dreptate și rațiune;

¹ Pentru lupte sau incantații.

și să rămân mereu același om, indiferent dacă mă aflu în cele mai acute dureri, după pierderea unui copil sau în boli lungi. Lui îi datorez faptul că am văzut într-un exemplu viu că era posibil ca același om să fie și vehement, și neglijent, după cum o cerea ocazia. Am învățat de la el să nu mă agită când raționamentele mele nu sunt înțelese. În el am văzut un exemplu de om care își apreciază excelenta pricepere și abilitate în a-i învăța pe alții principiile filozofiei, cea mai puțin importantă dintre toate înzestrările sale. Tot de la el am învățat cum să primesc de la prieteni ceea ce unii numesc favoruri, să nu fiu din această cauză supus lor și nici să nu par insensibil și nerecunoscător.

6. De la Sextus⁵⁴ un model de temperament binevoitor și dintr-o familie condusă cu adevărată afecțiune paternă și cu un scop ferm de a trăi în armonie cu natura; să fiu grav și venerabil, fără a afecta; să observ cu perspicacitate diferitele firi și înclinații ale prietenilor mei; să nu mă supăr pe cei ignoranți sau pe cei care urmează opiniile vulgare fără examinare: vorbele sale au fost un exemplu despre cum un om se poate acomoda cu toți oamenii și toate tovărășiile; căci, deși compania sa era mai dulce și mai plăcută decât orice fel de lingușire, el era în același timp foarte respectat și venerat. Niciun om nu a fost vreodată mai fericit decât el în a înțelege, a afla și a aranja în ordine exactă marile maxime necesare pentru conduita în viață. El m-a învățat, prin exemplul său, să reprim chiar și cea mai mică ițire a mâniei sau a oricărei alte patimi; dar totuși, în ciuda acestui calm perfect, să posed cea mai blajină și mai afectuoasă inimă; și să fiu apt să aprob și să aplaud pe alții și totuși fără zgomot: să doresc să citesc mult, fără ostentație.

7. De la Alexandru criticul⁵⁵, să evit să-i cenzurez pe alții sau să-i batjocoresc pentru o barbarie, un solecism sau o pronunție greșită, ci să pronunț cu pricepere cuvintele așa cum se cuvine, în răspunsul meu, aprobând sau argumentând problema, fără a lua în seamă direct greșeala; sau printr-o altă insinuare politicoasă de acest fel.

8. De la Fronto⁵⁶, să fiu sensibil, să văd câtă înșelăciune și ipocrizie îi înconjoară pe prinți și că, în general, cei pe care îi considerăm născuți nobili, au cumva mai puțină afecțiune naturală.

9. De la Alexandru platonicianul⁵⁷, nu de multe ori și nici fără o mare necesitate, să spun, sau să scriu cuiva într-o scrisoare că nu am timp liber, nici așa, sub pretextul unor treburi urgente, să refuz sau să amân îndatoririle pe care, în funcție de diferitele noastre legături, le datorăm celor printre care trăim.

10. De la Catulus⁵⁸, să nu disprețuiesc nicio dojană a vreunui prieten, chiar dacă este nedreaptă, ci să mă străduiesc să îl readuc la starea sa anterioară; să vorbesc de bine, liber și din toată inima, despre toți stăpânii mei, cu orice ocazie, așa cum se spune despre Domitius și Athenodotus^{1, 59}, și să-mi iubesc copiii cu adevărată afecțiune.

11. De la fratele meu, Severus^{II, 60}, să-mi iubesc rudele, să iubesc adevărul și dreptatea. Lui îi datorez faptul că i-am cunoscut pe Thraseas, Helvidius, Cato, Dion și Brutus^{III, 61}. Tot de la el am primele idei despre o republică întemeiată pe legi echitabile și administrată cu egalitate de drepturi și despre o guvernare monarhică, ce are în vedere, în primul rând, libertatea supușilor. De la el am învățat, de asemenea, să mă preocup în mod constant, dezinteresat și neîntrerupt de studiul și prețuirea filozofiei, să fiu generos și liberal în cea mai mare măsură, să sper mereu la ce e mai bun și să nu fiu suspicios cu privire la afecțiunea prietenilor mei. Am observat la el o deschidere candidă în a declara ceea ce nu-i plăcea în comportamentul altora; și că prietenii lui puteau vedea cu ușurință, fără a se chinui cu conjecturi,

^I Nu există alte amintiri despre aceste două persoane.

^{II} Acesta este fie filozoful Claudius Severus, pe care îl numește fratele său datorită iubirii sale puternice față de el, fie un văr a cărui amintire nu ni s-a transmis în alt mod.

^{III} Acestea au fost niște personaje importante în cele două epoci anterioare.

ce-i plăcea sau nu-i plăcea; atât de deschis și de simplu era comportamentul lui.

12. De la Claudius Maximus⁶², în toate lucrurile să am putere asupra mea și în nimic să nu mă las grăbit de nicio patimă: să fiu vesel și curajos în toate accidentele bruște, iar în boli să am o stăpânire ușoară a propriului meu temperament; să am o purtare amiabilă, dulce și totuși gravă; să-mi îndeplinesc viguros planurile, fără să mă agit. Indiferent de ce spunea, toți oamenii credeau că spune ce gândește; și că tot ce făcea era bine intenționat. El m-a învățat să nu mă las ușor uimit sau buimăcit de ceva, să nu par niciodată grăbit, să nu fiu zăbavnic sau perplex, fără prezență de spirit ori abătut, agitat, furios ori suspicios; și să fiu gata să fac bine altora, să iert și să spun adevărul; și, în toate acestea, să par un om care a fost întotdeauna drept și corect, decât tot timpul să mă corectez și să rectific; și nu a existat nimeni care să se considere subestimat de el sau care să găsească în inima lui să se creadă un om mai bun decât el: și nici nu s-a lăsat vreodată afectat de laudele aduse înțelepciunii sale.

13. De la tatăl meu^I, am învățat blândețea și constanța, fără să mă dezic de lucrurile care, după o examinare și deliberare corespunzătoare, erau hotărâte; să fiu cât mai puțin preocupat de onorurile comune; răbdarea muncii, asiduitatea și disponibilitatea de a asculta pe oricine oferă vreo idee ce tinde spre binele comun; o dreptate inflexibilă față de toți oamenii; o înțelegere dreaptă atunci când se cereau rigoare și extremitate sau indolență și moderație; abținerea de la toate poftele necurate; și un simț al umanității față de ceilalți. Astfel, el și-a lăsat prietenii liberi să ia cina cu el sau nu, să plece cu el în străinătate sau nu, după cum doreau; și îl găseau la fel și atunci când treburile lor îi împiedicau să îl însoțească. Am învățat de la el acuratețea și răbdarea cercetării în toate deliberările și sfaturile. El nu renunța niciodată la cercetare, satisfăcut de primele aparențe. I-am

^I Antoninus Pius, tatăl său adoptiv.

observat zelul în a-și păstra prietenii, fără a-i linguiși sau a arăta vreo afecțiune prostească; mulțumirea lui în orice stare; veselia lui; previziunea lui asupra unor evenimente foarte îndepărtate; grija lui exactă chiar și pentru lucruri mărunte, fără tevdatură. Cum ținea în frâu toate aclamațiile și lingușelile: cu câtă vigență observa toate lucrurile necesare pentru guvernare și administra cu exactitate veniturile publice, suportând cu răbdare oprobriul altora în legătură cu aceste lucruri: cum nu a fost nici un superstițios închinător la zei, nici vreun ambițios care să vrea să le facă pe plac oamenilor, nici ahtiat după popularitate; ci sobru în toate lucrurile, ferm, bine pregătit în ceea ce era onorabil, fără să se atingă niciodată de noutăți. În ceea ce privește aceste lucruri subordonate ușurinței și convenienței, din care soarta i-a oferit o mare bogăție, el le folosea fără mândrie și totuși cu toată libertatea, se bucura de ele fără afectare atunci când erau prezente, iar când erau absente, nu ducea lipsă de ele. El nu era privit nici ca un om erudit, nici ca unul cu o inteligență deosebită, nici ca un mare orator; ci ca un om înțelept, experimentat și complet; unul care nu suporta să fie flatat; capabil să se conducă atât pe sine, cât și pe alții; am mai observat și marea onoare pe care o aducea tuturor filozofilor adevărați, fără a-i muștra pe cei care nu erau așa; sociabilitatea sa, conversația sa grațioasă și încântătoare, fără să fie îmbâcsită. Grija lui regulată și moderată față de corp, nici ca unul care dorea o viață lungă, nici ca unul prea preocupat de curățenie și eleganță; și totuși nu ca unul care le disprețuia; astfel, prin grija sa, rareori a avut nevoie de medicamente interne sau de aplicări exterioare; dar mai ales cu câtă ingenuitate se supunea fără invidie oricui dobândise vreo facultate deosebită, fie că era vorba de elocvență, fie de cunoașterea legilor, fie de obiceiuri străvechi sau de altele asemenea; și cum se conforma lor cu strășnicie, pentru ca fiecare dintre ei să fie privit și apreciat pentru domeniul în care excela; și chiar dacă respecta cu atenție obiceiurile străvechi ale strămoșilor săi, totuși era fără ostentație. În plus, că nu era nestatornic și capricios, ci îi plăcea să insiste

atât în aceleași locuri, cât și în aceleași treburile; și cum, după crizele sale violente de durere de cap, se întorcea proaspăt și viguros la treburile sale obișnuite. Mai mult, că nu avea nici multe secrete, nici des; și, dacă avea, erau doar cele care priveau chestiunile publice: discreția și moderația sa în spectacolele pentru distracția poporului, în clădirile publice, în generozitate și altele asemenea. În toate aceste lucruri, el acționa ca cineva care privește doar ceea ce este corect și potrivit în lucrurile în sine, și nu aplauzele care ar putea urma. Nu făcea niciodată baie la ore nepotrivite; nu avea nicio vanitate în ceea ce privește construcțiile; nu era niciodată nerăbdător, nici când venea vorba de carnea pe care o mânca, nici de buna croială sau de culoarea hainelor sale, nici de frumusețea servitorilor săi. Îmbrăcămintea lui era simplă și casnică, cum era cea pe care a ales să o poarte la Lorum, mantie făcută la Lunuvium⁶³; iar la Tusculum, purta o mantie scurtă, uneori chiar scuzându-se pentru simplitatea vestimentației sale. Conversația lui era departe de orice lipsă de umanitate, lipsă de politețe sau impetuoșitate; niciodată nu făcea vreun lucru atât de preocupat încât să se poată spune că transpira pentru el¹; ci, dimpotrivă, în toate lucrurile acționa precis, ca și cum ar fi o activitate de care se bucura, fără confuzie, cu regularitate, hotărât și cu grație. Se putea spune despre el ce se spunea și despre Socrate, că știa atât să se abțină, cât și să se bucure de acele lucruri în lipsa cărora cei mai mulți oameni se arată slabi, iar, în împlinirea lor, necumpătați: rămânea ferm și constant în ambele situații, cu o dreaptă stăpânire de sine, și dădea dovadă de un suflet desăvârșit și invincibil; așa cum a apărut în el în timpul bolii lui Maximus.

14. Zeilor le datorez faptul că am avut buni și părinți buni, o soră bună, profesori buni, o gospodărie bună, rude și prieteni afectuoși și aproape toate lucrurile bune; și că niciodată nu am ofensat pe vreunul dintre ei prin grabă și imprudență; deși am avut un temperament care m-ar

¹ Aceasta era o expresie proverbială.

fi putut conduce la asta, dacă s-ar fi ivit ocazia; dar prin bunătaea zeilor, nu au existat astfel de circumstanțe care să descopere slăbiciunea mea; că nu am fost crescut prea mult timp cu concubina tatălui meu; că mi-am păstrat modestia și m-am abținut de la toate plăcerile sexuale, chiar mai mult decât era necesar; că am trăit sub guvernarea unui astfel de conducător și tată, care mi-a luat toată mândria și gloria deșartă și m-a convins că nu este imposibil pentru un prinț să trăiască la curte fără gărzi, îmbrăcăminte extraordinară, torțe, statui sau alte asemenea piese de stat și de fast; ci că se poate reduce aproape la starea de om privat și, totuși, să nu devină mai meschin sau neglijent în acele chestiuni publice în care puterea și autoritatea sunt necesare. Că am avut un frate¹ care, prin firea lui, m-ar putea încuraja să am grijă de mine însumi și, totuși, prin respectul și dragostea lui m-a încântat; că niciunul dintre copiii mei nu a fost diform sau infirm; că nu am fost strălucitor în studiile mele de retorică și poezie și în alte facultăți, care ar fi putut să-mi acapareze mintea, dacă aș fi avut succes cu ele; că am împiedicat așteptările celor de care am fost crescut, în promovarea lor în locurile și demnitățile pe care păreau să le dorească cel mai mult; că nu i-am descurajat, cum se face de obicei, cu speranțe și scuze că, din moment ce erau tineri, mă voi ocupa eu de treburi. Datorez zeilor faptul că am avut șansa să-i cunosc pe Apollonius, Rusticus și Maximus; că am avut ocazia de multe ori să meditez cu mine însumi, adesea și cu efect, și de a mă întreba ce este cu adevărat viața în armonie cu natura; astfel încât, în ceea ce privește zeii și astfel de sugestii, ajutoare și inspirații ce erau așteptate de la ei, aș fi putut deja să ajung la acea viață care este în armonie cu natura; și a fost vina mea că nu am făcut-o mai devreme, prin faptul că nu am observat mișcările și sugestiile interioare și instrucțiunile aproape clare și evidente ale zeilor; că trupul

¹ Probabil Verus, ale cărui patimi vicioase puteau să trezească atenția acestui om excelent asupra lui însuși, sau poate că Antoninus nu și-a cunoscut viciile o mare parte din viață, și este sigur că Verus avea o mare stimă pentru Antoninus și era un om capabil.

meu, într-o astfel de viață, a putut rezista atât de mult timp; că nu am avut niciodată de-a face cu Benedicta și Teodot¹, iar mai târziu, când am căzut în unele patimi prostești, că m-am vindecat repede; că, fiind adesea nemulțumit de Rusticus, nu i-am făcut niciodată nimic pentru care să fiu nevoit mai târziu să mă căiesc; că, întrucât soarta mamei mele a fost să moară tânără, ea a trăit cu mine toți anii ei din urmă: că, de câte ori am dorit să ajut pe cineva care era fie sărac, fie peste care s-a abătut vreo pacoste, niciodată nu mi s-a răspuns de către administratorii veniturilor mele că nu erau bani suficienți disponibili pentru a o face; și că eu însumi nu am avut niciodată nevoie de astfel de ajutor de la alții; că am o soție atât de ascultătoare, atât de iubitoare, atât de ingenuă; că am avut posibilitatea de a alege oameni potriviți și capabili, cărora să le încredințez educația copiilor mei; că prin vise am primit ajutoare divine; că la Cajeta m-au învățat ce să fac să nu mai scuip sânge și să îmi vindec vertijul; și, că, atunci când m-am dedicat pentru prima dată filozofiei, nu am căzut în mâinile vreunui sofist, nici nu mi-am petrecut timpul citind multe volume, nici nu m-am înjosit cu sofisme, nici nu m-am aplecat asupra studiului meteorilor. Toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla așa cum s-au întâmplat fără ajutorul zeilor și sorții^{II}.

Toate acestea în țara quazilor, în apropiere de Granua.⁶⁴

^I Aceste două persoane sunt necunoscute, este posibil să fi fost remarcabil de periculoase pentru tinerii de la curte.

^{II} Vezi C II, art. 3.

Cartea a doua

1. Spune-ți așa în fiecare dimineață: astăzi s-ar putea să am de-a face cu cineva care își bagă nasul în treburile altora, cu un om nerecunoscător, cu un insolent, cu un viclean, cu un invidios, cu un egoist sălbatic. Aceste calități rele s-au abătut asupra lor din cauza ignoranței lor cu privire la ce lucruri sunt cu adevărat bune sau rele. Dar eu am înțeles pe deplin natura binelui^I,⁶⁵, ca fiind numai ceea ce este frumos și onorabil; și a răului, ca fiind întotdeauna josnic și rușinos; și, de asemenea, natura acelor persoane^{II} care își greșesc scopul; că ei sunt semenii mei, prin faptul că au parte nu de același sânge sau sămânță, ci de aceeași parte divină inteligentă^{III},⁶⁶; și că nu pot fi vătămat de niciunul dintre ei, devreme ce niciunul dintre ei nu mă poate implica în vreun lucru dezonorant sau josnic. Nu pot fi supărat pe semenii mei, nici nu îi pot urî. Am fost formați de natură pentru ajutor reciproc, ca cele două picioare, cele două mâini, cele două pleoape, rândurile superioare și inferioare de dinți. Opoziția reciprocă este contrară naturii: toată mânia și aversiunea înseamnă opoziție.

^I Aceasta, conform stilului elevat al stoicilor, că doar afecțiunile și acțiunile virtuozose sunt bune, iar cele contrare sunt rele.

^{II} Aceasta este gândirea binevoitoare a lui Socrate, conform căruia, dacă orice greșeală este involuntară, niciun om nu este de bunăvoie nedrept sau rău în acțiunile sale, devreme ce toți își doresc adevărul și bunătatea.

^{III} Stoicii vorbeau despre sufletul rațional ca făcând parte din divinitate, luată din acea natură eterică inteligentă și infinită, care pătrunde și înconjoară toate lucrurile.